

Klassen, boeken en vakken? Passé

'Nee, we experimenteren niet. We weten wat we doen. Een kind heeft maar één schooltijd, daar experimenteer je niet mee.'

foto Patrick Post

Een school waar je niet slaagt voor Frans of wiskunde, maar waar een kind zichzelf echt leert kennen. Die wil Annette van Valkengoed oprichten in Amsterdam. En de directeur weet wat ze doet: Laterna Magica, haar school voor 0- tot 12-jarigen op IJburg, is ondanks straffe tegenwind een groot succes.

LAURA VAN BAARS

Taal en rekenen, hoge Citoscores: Amsterdam vond jarenlang niets belangrijker op school. Maar het tijd begint te keren: vandaag strijden honderden inwoners van de hoofdstad voor een kans hun filosofische, holistische, maatschappelijke of ondernemende school te stichten. Schooldirecteur Annette van Valkengoed is blij dat de hetze tegen 'het nieuwe leren' voorbij is. Maar het is tegelijkertijd razend moeilijk om zo'n droomschool te verwezenlijken, weet zij als geen ander.

"Ik heb vier minuten om uit te leggen wat er zo bijzonder is aan Laterna Magica... Wat kan ik daarin zeggen?", zegt Van Valkengoed. De schooldirecteur, lang blond haar sierlijk in de krul, staat in de deuropening van haar kantoor op de Amsterdamse school. Ze heeft nog enkele dagen om een verhaal voor te bereiden voor het project

Onze Nieuwe School, waarin de gemeente Amsterdam op zoek gaat naar drie of vier ijzersterke plannen voor een nieuwe school. Meer dan honderd docenten, ouders en onderwijskundigen dienden ideeën in. Tijdens een stemming op internet belandde het plan van Van Valkengoed al op de derde plaats. Vandaag moet ze het nog 'pitchen' voor een jury. Maar of haar pitch nu slaagt of niet, het moet gek lopen als Van Valkengoed uiteindelijk niet krijgt wat ze wil: een school van babytijd tot volwassenheid, voor 0- tot 18-jarigen.

Laterna Magica behoeft voor veel Amsterdammers niet veel uitleg meer. De school bestaat al sinds 2007. Eerst voor 4- tot 12-jarigen, toen voor 0- tot 12-jarigen. Kinderen moeten er breed worden gevormd. Er is op de school geen onderscheid tussen traditionele schooltijd en kinderopvang of crèche. Leraren en pedagogen zorgen samen van half negen 's ochtends tot half zeven 's avonds voor een doorlopend programma van spelend leren, zorg en ontspanning. 52 weken per jaar. Jaarklassen bestaan er niet; wel 'units' van 100 kinderen van 0 tot 3 jaar, 3 tot 8 jaar en 8 tot 12 jaar. Er zijn geen vaste lesmethoden en kinderen krijgen geen klassikale instructie. De kinderen werken vanuit hun eigen nieuwsgierigheid en schrijven sollicitatiebrieven om te mogen leren in bijvoorbeeld het schoolcafé, de winkel, de kunstuitleen, de tuin, het persbureau of als verzorger op de babygroep. Soms worden ze afgewezen, maar ook met die teleurstelling moeten ze leren omgaan. Niet leraren, maar coaches begeleiden hen door het onderwijs heen. Orthopedagogen, leraren en pedagogen houden scherp bij of het kind wel genoeg basiskennis en -vaardigheden opdoet in, bijvoorbeeld, de rekenclub of het schrijfatelier, waar kinderen werken aan een boek of een brief.

De school is razend populair en

groeide in zeven jaar tijd naar 700 leerlingen. De Onderwijsinspectie vreesde dat de toestroom de jonge school fataal zou worden, maar werd positief verrast: Van Valkengoed en haar 80-koppige team sturen altijd op tijd bij als er problemen dreigen te ontstaan. De inspectie vindt dat de school een compliment verdient, en nodigde Van Valkengoed zelfs uit om aan inspecteurs te vertellen over hoe de school zelf de kwaliteit bewaakt en hoe de inspecteurs hierop idealiter toezicht kunnen houden.

Natuurlijk leren

Dat is wel eens anders geweest. Toen Van Valkengoed uit Zwolle naar Amsterdam-IJburg kwam om voor de tweede keer een school te stichten met 'natuurlijk leren', zoals haar concept wordt genoemd, wist ze dat ze 'vol in de wind' zou komen te staan. En dan bedoelt ze niet de straffe wind waarvoor het ingepolderde IJburg bekendstaat, maar het commentaar dat ze in de stad over zich heen zou krijgen. Het was 2007, en Laterna Magica wilde gaan werken met coaches en het nieuwe leren. En dat, net toen niemand daar nog in geloofde.

"Velen maakten in die tijd de grond gelijk met natuurlijk leren. Jeroen Dijsselbloem werkte aan een keihard rapport over het nieuwe leren, een verzamelnaam voor onderwijs op een andere manier. De stichting Beter Onderwijs Nederland werd opgericht en columnisten schreven de krant vol over hoe leerlingen door het nieuwe leren niet meer konden spellen en rekenen. Wethouder Lodewijk Asscher zorgde er in Amsterdam voor dat taal en rekenen in de klas het allerbelangrijkst werden. Media publiceerden ranglijstjes van scholen met de beste Citoscores."

Van Valkengoed ergerde zich toen aan deze 'smalle blik op kwaliteit'. Als schooldirecteur in Almere had zij, jaren eerder, juist gezien hoe goed het werkte om het onderwijs

niet 'in stukjes te hakken', maar naar het kind en de lesstof in zijn geheel te kijken. "Je wilt weten van een kind: wie ben jij, wat heb jij nodig? De aanleiding was dat ik in Almere snel moest schakelen. In een paar jaar kregen we veel migrantenkinderen met grote taalachterstand, waardoor de populatie op school enorm veranderde. Je neigt er dan naar om die kinderen met 'remedial teaching' bij te spijkeren op rekenen en taal. Maar we moesten ook de zeer snel lerende kinderen erbij houden. De behoeften van de kinderen waren ineens zo uiteenlopend. Wat ieder kind gemeen heeft, is dat het nieuwsgierig op de wereld komt. Die nieuwsgierigheid is een nooit opdrogende bron. Als je kinderen van daaruit laat werken, en hun nieuwsgierigheid weet te behouden, zijn ze veel gemotiveerder."

Deze overtuiging liet Van Valkengoed niet meer los. Het was niet altijd makkelijk, want ze moest veel wantrouwen overwinnen. Sceptisch Amsterdam keek mee: ouders, politici, pers, Onderwijsinspectie. Bovendien moest ze op een school waar baby's al terechtkunnen, de regels voor kinderopvang combineren met die voor scholen: een grote opgave. "Het uitvoeren van regels hoeft niet altijd goed te zijn, zo blijkt. Je moet je in het onderwijs afvragen van regels: het staat er wel zo, maar wat wordt er nu eigenlijk mee bedoeld? Je moet altijd op je eigen morele kompas blijven varen, en koers houden, want dan heb je er ook een verhaal bij als je afwijkt."

Ook als Van Valkengoeds opzet slaagt om een middelbare afdeling tot 18 jaar bij de school te voegen, zal Laterna Magica blijven afwijken. Er komen individueel doorlopende leerlijnen voor alle kinderen. De te vroege selectie voor vmbo, havo en vwo zal verdwijnen. Afzonderlijke vakken als Duits of aardrijkskunde zullen waarschijnlijk niet voorkomen, wel lessen die de grenzen van die vakken overschrijden. Opnieuw zijn er

geen lesmethoden, maar ontwerpen en onderzoeken de leraren de mogelijkheden voor de leerlingen. Samen stippelen zij het leerpad uit. Het zal lastig zijn vaste profielen op deze eindexamenkandidaten te plakken.

Maar volgens Van Valkengoed is dat niet meer dan terecht: "Een diploma zegt lang niet alles. Natuurlijk zorgen we er ook voor dat leerlingen foutloos leren schrijven. Maar we leveren vooral mensen af die zichzelf goed kennen, nieuwsgierig en wilskrachtig zijn en wendbare kennis hebben. Ik denk dat het mensen zijn zoals iedere beroepsopleiding, universiteit of werkgever ze graag zou willen hebben."

Hoe selecteren die vervolgoopleidingen hun studenten nog als middelbareschooldiploma's er niet meer toe doen? Is het dan voldoende om op zo'n bekende school als Laterna Magica te hebben gezeten? Van Valkengoed hoopt van niet. "Laterna Magica zou geen witte raaf moeten zijn. Je kunt kinderen overal dat ze mogen werken vanuit nieuwsgierigheid en dat ze hun eigen talenten daardoor leren kennen. Ik denk dat universiteiten er wel iets op verzinnen om studenten anders te selecteren."

Als het aan de Amsterdamse 'schoolmakers' en hun 124 plannen ligt, is Laterna Magica straks inderdaad geen 'witte raaf' meer. In veel plannen keert terug dat scholen 'midden in de samenleving' moeten komen te staan. Lesboeken, jaarklassen en soms zelfs schoolniveaus worden losgelaten. Ook willen veel Amsterdammers scholen voor 4- tot 18-jarigen, waar leeftijd niemand remt in zijn ontwikkeling. Fijn, vindt Van Valkengoed, dat er acht jaar na de hetze tegen het nieuwe leren nu zoveel animo voor is. Maar haar ervaring leert ook dat dit soort mooie, wilde plannen altijd staan of vallen met één ding: een goede leraar.

Onderzoek en reflectie

"Ik weet hoe moeilijk het is om leraren te vinden die zelf goed zijn in onderzoeken, ontwerpen, ondernemen en reflecteren. Veel docenten willen worden geïnstrueerd wat ze moeten doen in de klas. En dat is veel te mager. De beste leraren zijn intelligente, ondernemende mensen die hobbels in het leven zijn tegengekomen en die op een goede manier hebben overwonnen. Het zijn mensen die zichzelf niet centraal stellen, maar de ontwikkeling van het kind. Je moet zowel kwetsbaar als krachtig kunnen zijn. Bij een sollicitatie zeggen: 'Ik vind kinderen zo leuk', is echt te weinig. Natuurlijk, vind ik ook. Maar het is veel gelaagder. Je moet als leraar zelf een compleet mens zijn."

De vrijheid die Laterna Magica de leerlingen biedt, vraagt 'aan de achterkant' volgens Van Valkengoed een strakke organisatie. Leraren en pedagogen moeten de kwaliteit voortdurend in de gaten houden en elke dag leren om het beter te doen. Als er problemen ontstaan, moeten die snel aan het licht komen en worden opgelost. Op Laterna Magica lukt dat voor een belangrijk deel dankzij de kleinschalige units met honderd leerlingen waarin de lerarenteams samenwerken. "Wij experimenteren niet", bezweert Van Valkengoed. "Door kennis, ervaring en onderwijsliteratuur hebben we de sleutels gevonden om het zo te kunnen organiseren. We weten wat we doen. Tegelijkertijd letten we erop 'het zeker weten' te voorkomen. We blijven voortdurend nieuwsgierig, stellen vragen en verbeteren. Een kind heeft maar een schooltijd en daar experimenteer je niet mee."

Annette van Valkengoed houdt op woensdag 9 september om 20.30 uur een lezing in de serie 'Mijn idee voor onderwijs' in het Amsterdamse debatcentrum De Balie.